

СВІТОВА ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

**ХОДАКІВСЬКА О.В., К.Е.Н., С.Н.С., КОРЧИНСЬКА С.Г., К.Е.Н.,
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
„ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”**

В статті висвітлюється досвід розвинених країн світу щодо державного регулювання та підтримки виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

Experience of the developed countries of the world is illuminated in relation to government control and support of production of organic agricultural goods in the article.

Постановка проблеми. З кожним роком питання екології, збереження навколишнього середовища, безпечного харчування все більше хвилюють як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції в усьому світі. Однак, як свідчить практика та досвід розвинених країн світу, налагодити ефективний механізм виробництва екологобезпечної продукції без належного державного регулювання і підтримки практично не можливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку органічного виробництва в Україні займаються такі науковці як В.І. Артиш, Н.В. Бородачова, Н.А. Берлач, М.В. Капштик, М.І. Кобець, А.Є. Купінець, Є.В. Милованов, О.В. Рудницька, В.О. Шлапак та ін.

Постановка завдання. Вивчення світового досвіду щодо державного регулювання та підтримки органічного виробництва з подальшим залученням його у практику господарювання дозволить розробити ефективні важелі та механізм вітчизняного регулювання зазначеної сфери.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, найбільшою світовою громадською організацією, що здійснює контроль за виробниками продуктів харчування та сертифікацією органічної продукції на відповідність міжнародним стандартам є Міжнародна Федерація Органічного руху (IFOAM), яка об'єднує різні «органічні» організації понад 100 країн світу. У 1980 році

федерація вперше сформулювала стандарти органічного виробництва, які отримали назву “Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва і переробки”, пізніше було розроблено “Акредитаційний критерій IFOAM”, який дозволив здійснювати оцінку сертифікаційних установ на дотримання ними вищезгаданих стандартів. Базові стандарти та акредитаційний критерій набули широкого визнання у світі і зареєстровані як міжнародні стандарти ISO.

У країнах Євросоюзу виробництво органічної продукції до 2009 року регулювалось Директивою ЄС 2092/91, яка сприяла скасуванню національного регулювання і створенню єдиного ринку органічної продукції, визначила загальні рамки і принципи органічного сільського господарства, необхідність маркування органічної продукції, сформулювала вимоги до виробництва сільськогосподарської продукції її переробки та виготовлення продуктів харчування. Прийняття Директиви ЄС 2092/91 стало поштовхом до створення системи контролю (інспектування) органічної продукції власного виробництва та продукції, що імпортується.

З 1 січня 2009 р. вступили в дію нові Стандарти ЄС, затверджені Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів (скасувавши Постанову (ЄС) №2092/91) та затверджені Регламентом Комісії (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів». Зазначені документи можна розглядати як закони щодо органічних стандартів в рамках ЄС. Дотримання даних стандартів є обов'язковим при виході товаровиробників органічної продукції на європейські ринки.

Згідно до вимог міжнародних стандартів всі види та сорти рослин, які вирощуються у органічних системах повинні бути адаптовані до природно кліматичних умов, ґрунтового покриву, а також відрізнятися стійкістю до хвороб та шкідників. Сівозміни в умовах органічного землеробства повинні включати до 20% рослин, які накопичують поживні речовини та відновлюють ґрунт.

Рекомендується використовувати рослини на зелене добриво, зернобобові та їх суміші (люпин, горох, сою, вику, еспарцет, вівсяно-горохову суміш і ін.), поширення посівів багаторічних бобових трав (конюшина, люцерна), заробка у ґрунт рослинних решток. Забороняється використовувати всі синтетичні азотні добрива, у тому числі й сечовину. Для боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами слід використовувати наступні заходи: використання видів та сортів рослин, які стійкі до хвороб; дотримання науково-обґрунтованих сівозмін; механічний обробіток ґрунту; термічний контроль бур'янів; методи механічної боротьби з шкідниками: огорожі, пастки, світло, звук.

Найбільшого поширення органічне землеробство набуло у США. Особливою її відмінністю є використання біодобрив, корисних мікроорганізмів, перегною, різних компостів, вапна, глауконіту, крейди, кісткового борошна, доломіту.

У Франції, розроблено основи біологічного землеробства, згідно з якими дозволяється використовувати лише органічні добрива та окремі нетоксичні препарати (ефірні олії, порошки, настої з водоростей та деяких рослин). У Швеції та Швейцарії поширена органо-біологічна система землеробства, в основу якої покладено принцип відтворення родючості ґрунту за рахунок мікробіологічної дії. З добрив використовують лише органічні (гній, сидерати) та деякі повільно діючі мінеральні добрива (томасшлак, базальтовий пила).

Слід відмітити, що за останні роки питома вага земель, зайнятих під органічним землеробством значно зросла, цьому сприяла активна політика Євросоюзу, спрямована на підтримку фермерських господарств, які переходять від традиційного до органічного виробництва. Наприклад, у 2001 році у Польщі «органічні» господарства отримували субсидії в розмірі 108 дол. США на кожні 100 га ріллі, 38 дол. США у розрахунку на гектар пасовищ та близько 150 дол. США на кожен гектар багаторічних насаджень. Крім того, держава також частково компенсувала вартість проведення сертифікації «органічних» господарств. В Ірландії господарства після затвердження статусу «органічного» отримують дотацію в розмірі 121 євро/га.

Значна державна підтримка органічного виробництва у

вигляді субсидій та державних аграрних програм екологічних заходів існує в Естонії [1]. У 2001 році був прийнятий Закон Естонії “Про органічне господарювання”. Контроль за діяльністю естонських органічних товаровиробників і переробників здійснюють державні органи, чого немає в інших країнах ЄС, крім Данії. Зокрема, сільськогосподарська діяльність контролюється Естонською інспекцією сільськогосподарського виробництва. У 2005 році в Естонії нараховувалось 1013 органічних господарств, із середнім розміром одного господарства - 58 га. Завдяки послідовній політиці держави (законодавчої й фінансової підтримки) частка сертифікованих органічних господарств за останні п'ять років зросла майже в 3 рази.

Деякі країни світу, що стали на шлях розвитку органічного виробництва, на державному рівні прийняли спеціальні програми, які передбачають прямі субсидії та дотації фермерам для проведення сертифікації органічної продукції. Разом з тим, має місце постійна інформаційна підтримка виробників органічної продукції державними органами влади, що сприяє зміцненню внутрішнього ринку, збільшенню експортного потенціалу і розв'язанню ряду економічних і екологічних проблем країни.

З кожним роком спостерігається зростання кількості країн, що розробляють стандарти виробництва екологічної продукції, розширюють площі під органічним землеробством і підтримують принципи екологічно безпечного ведення сільського господарства. За таких умов можна говорити про широкі перспективи подальшого розвитку даного напрямку в світі.

Наприклад, Данія має намір до 2012 року довести частку органічного землеробства до 50%. У Великобританії та Північній Ірландії, відповідно до проекту закону щодо розвитку виробництва екологічних продуктів харчування і екологічно безпечного ведення сільського господарства, до 2010 року планувалось біля 30% сільськогосподарських земель сертифікувати як такі, що використовуються під органічним землеробством або знаходяться на стадії переходу до нього. Крім того, передбачалось, що питома вага органічних продуктів у загальному обсязі внутрішнього споживання становитиме 20% [2].

Активне державне регулювання та підтримка органічного

землеробства сприяють розвитку органічного виробництва у Швейцарії, де значного поширення набуло екологічне маркування. Зокрема органічні ферми і вироблена ними продукція маркуються логотипом “BIO SUISSE”. Органічна продукція реалізується переважно у мережі супермаркетів COOP і Migros, разом з тим існують невеликі роздрібні та спеціалізовані магазини.

Ринки органічної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів вже діють в багатьох країнах світу, передусім у США та ЄС, де створена й успішно функціонує відповідна інфраструктура сертифікації та реалізації органічних продуктів. Так, у США майже 40% американців споживають органічну продукцію, при цьому 37% вживають її більше одного разу на день, 39% - раз на тиждень [3].

За оцінками експертів ринок органічної продукції у світі постійно зростає. Зокрема, у 2004 р. він оцінювався в 25 млрд. дол. США на рік, у 2006 р. – близько 30 млрд. дол., а у 2008 р. – 50,9 млрд. дол. США. Темпи зростання складають 10-15%. Слід також відмітити, що основна маса органічної продукції реалізується у високорозвинутих індустріальних країнах світу. Зокрема, біля 97% загального споживання припадає на країни Західної Європи та Північної Америки [4]. Найбільш розвинені ринки органічної продукції зосереджені у Німеччині, США та Японії. Серед Європейських країн лідером із продажу органічної продукції є Німеччина (понад 3,1 млрд. євро).

Споживачі європейських країн світу задовольняють свою потребу в органічній продукції через різні канали:

— прямий збут (продаж безпосередньо в господарстві, щотижневий ринок, власний магазин у місті, продаж через систему поштових пересилок та Інтернет мережі);

— пряма угода між фермерами і представниками роздрібною торгівлі та ресторанами;

— продаж через кооперативи виробників;

— продаж переробним підприємствам, які пройшли сертифікацію (млини, пекарні, м'ясні лавки, молокозаводи, пивоварні тощо);

— продаж представникам гуртової торгівлі.

Найважливішими каналами збуту є великі продовольчі

магазини, які поряд із традиційними товарами пропонують великий асортимент органічної продукції. У більшості країн на ці магазини припадає понад 50% загального продажу органічної продукції.

У Великобританії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії через супермаркети реалізують понад 75% органічної продукції. Проте така тенденція характерна не для всіх європейських країн. Наприклад, у Німеччині й Голландії визначальну роль в реалізації органічної продукції відіграють спеціалізовані магазини здорового харчування. У країнах, де розвиток внутрішнього ринку органічної продукції знаходиться на низькому рівні (Словаччина, Іспанія, Греція та Португалія), частка супермаркетів у загальному розподілі реалізації органічної продукції низька. В Іспанії органічна продукція в основному реалізується через невеликі продовольчі магазини, а у Словаччині 90% органічної продукції реалізують за допомогою прямого маркетингу безпосередньо від фермерів.

Висновки. Керуючись світовим досвідом регулювання і підтримки органічного виробництва в Україні, в першу чергу, необхідно розробити відповідну нормативно-правову базу; створити мережу магазинів органічної продукції; забезпечити функціонування системи контролю та сертифікації; розробити механізм надання інформаційної, матеріальної та фінансової підтримки виробникам органічної продукції.

Література.

1. Милованов Є.В. Особливості розвитку ринку органічних продуктів в Естонії (Є.В.Милованов //Агроінком. - 2007. - №3-4. С.48-51.
2. Бородачева Н. Нужны ли органические продукты в Украине /Агроперспектива.-2004.-№5 (53) - С. 38-42.
3. Милованов Є.В. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції // Матеріали науково-практичного семінару "Сучасні тенденції виробництва та маркетингу Органічної продукції", Львів, 31 березня 2004 р. - С. 37-42.
4. Рудницька О.В. Формування попиту на органічну продукцію в Україні: аналіз і перспективи // Економіка АПК.-2005.- №10. - С.116-120.